

Правові засади культурного співробітництва Польща – Україна (2000–2005 рр.)

У статті проаналізовано політико-правову базу культурно-наукового співробітництва між Україною та Польщею. Висвітлюються проблеми які виникали під час укладання тих чи інших домовленостей між президентами Польщі та України.

Ключові слова: політико-правова база, культура, освіта, договір, угода, співробітництво.

В статье проанализирована политико-правовая база культурно-научного сотрудничества между Украиной и Польшей. Освещаются проблемы, возникшие во время заключения тех или других договоренностей между президентами Польши и Украины.

Ключевые слова: политико-правовая база, культура, образование, договор, соглашение, сотрудничество.

In the article it is analysed politico-privovaya base of cultural-scientific collaboration between Ukraine and Poland. Light up problems arising up during the conclusion of those or other agreements between the presidents of Poland and Ukraine.

Key words: politician-legal basis, culture, education, agreement, agreement, collaboration.

Актуальність статті полягає в тому, що за більш ніж тисячолітню історію стосунки України і Польщі охопили практично усі сфери суспільного життя двох народів. Обсяг та інтенсивність цих зв'язків мали періоди піднесення і спаду залежно від конкретних історичних умов, міжнародної ситуації в цілому і двосторонніх стосунків зокрема. В основному ж протягом усього часу контакти в гуманітарній сфері мали тенденцію до поглиблення і розширення, йшли по висхідній лінії, розвивалися динамічно. Тобто загалом цей процес можна кваліфікувати як еволюційний.

Разом із тим поява нових видів та форм взаємин у гуманітарній сфері логічно спонукала обидві сторони до їх організаційно-правового оформлення. У цьому сенсі показовим є початок ХХІ ст., коли в обох країнах були створенні й почали функціонувати державні механізми та громадські структури, призначені безпосередньо керувати культурними, науковими, молодіжними, туристсько-спортивними зв'язками, обміном досвіду у галузі охорони здоров'я тощо. Однак партійний диктат значно ускладнював їх функціонування.

В умовах незалежної України та демократичної Польщі, нарешті, склалися сприятливі можливості для вирішення усіх назрілих проблем, остаточної систематизації, законодавчого унормування і виведення співпраці в гуманітарній сфері на міждержавний рівень. Історичні ж традиції українсько-польських зв'язків у цій сфері створили конструктивні передумови для їх продовження на сучасних цивілізованих засадах.

До особливостей становлення і розвитку міждержавних українсько-польських стосунків у гуманітарній сфері ми відносимо: утвердження України та Польщі як рівноправних учасників міждержавних взаємин; поступову еволюцію зовнішньополітичних векторів та акцентів у внутрішній політиці правлячих кіл України та Польщі на зближення і взаємовигідне ділове партнерство; проведення радикальних економічних реформ, спрямованих на формування нової (ринкової) моделі господарювання, від якої безпосередньо залежала ситуація у гуманітарному секторі життя обох держав.

Варто підкреслити, що усі перераховані фактори виступають складниками єдиного процесу комплексної трансформації суспільства. Тому спрямованість політико-економічних і соціально-культурних змін в житті українців та поляків має загалом виразний гуманістичний характер. Ця теза часто констатується у вітчизняній і зарубіжній історіографії. Однак при здійсненні наукового аналізу українсько-польських міждержавних стосунків увага дослідників зосереджується, переважно, на питаннях розвитку економіки, багатопартійної системи та євроінтеграційних прагненнях кожної з країн [1].

При цьому аналітики визнають, що зміна політичних реалій веде до змін у системі цінностей і способів життя громадян. Відтак, на нашу думку, переосмислюються роль, місце та функції гуманітарного сектора суспільного життя, посилюється його значення у державній політиці. Таким чином, особливості українсько-польських зв'язків у гуманітарній сфері на поч. ХХІ ст. слід розглядати у контексті становлення і систематизації відносин між двома постсоціалістичними державами, які приєдналися до європейського освітнього простору.

Українсько-польські стосунки на поч. ХХІ ст. формувалися під впливом загальних змін, що відбувалися в Європі протягом 2000–2005 рр. Це – демократичні революції (Помаранчева революція в Україні 2004 р., Трояндова революція в Грузії 2003 р.) та вихід на політичну арену нових суверенних держав, що й сприяло створенню нової концепції безпеки світового співробітництва. Відносини між Україною та Республікою Польща набули важливого значення в реалізації на практиці західного вектора зовнішньої політики України, що, безумовно, впливає на всі сфери суспільно-політичного та культурно-освітнього життя України.

За період 2000–2005 рр. взаємовідносини між Україною та Республікою Польща пройшли певний еволюційний шлях щодо врахування інтересів обох країн як у Центральній Європі, так і у внутрішньому розвитку української та польської держав.

Головною сферою зовнішньополітичної діяльності України став розвиток міждержавних двосторонніх відносин з державами Центрально-Східної Європи, а особливо з державами-сусідами, що обумовлено геополітичними факторами, історичними традиціями та досвідом політичних, економічних і культурних зв'язків. Усі ці фактори та необхідність проведення докорінних змін у всіх сферах суспільного життя сприяли створенню передумов для укладання двосторонніх угод між Україною та Республікою Польща в різних галузях співпраці у зазначеному періоді.

Переломним етапом у відносинах між нашими державами стали Президентські вибори 2004 р., коли тисячі польських громад їхали в Україну, стояли днями і тижнями на київському Майдані, аби підтримати український народ та його демократичний вибір. У цей час тисячі поляків проводили акції солідарності в самій Польщі. Практично в кожному польському місці проходили масові акції на підтримку Помаранчевої революції. Постійні репортажі на всіх польських каналах з України; топ-новини у провідних мас-медіа про Україну; концерти, демонстрації на підтримку "помаранчевої України" – все це створило атмосферу солідарності за спільне майбутнє. Цікавим було й те, що в польському політикумі не існувало, та й зараз не існує, розбіжностей щодо необхідного подальшого розвитку добросусідських відносин з Україною та підтримки її європейських та євроатлантичних цілей [2].

Згідно із статистичними даними, за результатами опитування, проведеного Інститутом суспільних справ Польщі восени 2005 р., зневага до українців серед польського суспільства зменшилась з 65 до 34%, рівень підтримки думки про довготривале поєднання між обома народами зріс з 61 до 82%, а кількість респондентів, які хотіли б бачити Україну членом НАТО та ЄС, досягла майже 80% [2].

Можна стверджувати, що ці зміни, що відбулися в польському суспільстві після Помаранчевої революції, стали ще одним кроком до розвитку добросусідських відносин між нашими державами та народами.

Під час приїзду у 2004 р. О.Квасневського до України він заявив, що "... оскільки Польща стала членом Європейського союзу, і вже давно є членом НАТО, польський уряд буде всіляко підтримувати в Європарламенті прагнення України приєднатися до Євроатлантичного альянсу та Європейського союзу. Україна є європейською державою, яка прагне стати однією з країн ЄС, і ми віримо, що це

відбудеться в найближчі роки. А зовнішня політика Польщі і надалі буде спрямована на зміцнення не тільки політичних, економічних але й культурних та освітньо-наукових зв'язків наших держав" [3, с. 13].

Україна та Польща зобов'язалися розвивати у нових політичних умовах відносини у дусі дружби, співробітництва, взаємоповаги, взаєморозуміння, довіри та добросусідства на основі міжнародного права. Держави також погодилися сприяти політичній, економічній, екологічній, науковій, гуманітарній та правовій співпраці задля зміцнення та подальшого співробітництва в Європі. Сторони підтримали розвиток безпосередніх зв'язків та співробітництво між регіонами, адміністративно-територіальними одиницями та містами України і Республіки Польща.

Обидві країни висловили бажання сприяти співробітництву в галузі культури, науки та освіти. Вони погодилися розширювати культурний обмін, співробітництво між культурними установами та організаціями, підтримувати безпосередні контакти між митцями, сприяти обміну науковими працівниками, викладачами, студентами, аспірантами і стипендіатами та здійснювати спільні науково-дослідні роботи. Україна та Польща домовилися про створення умов для взаємного вільного розповсюдження інформації про всі сфери громадського та культурного життя обох народів.

Договір про добросусідство, дружні взаємини та співробітництво є основним міждержавним документом, на основі якого здійснюватиметься подальший розвиток взаєморозуміння та співробітництва між двома державами у всіх сферах суспільного життя. Досить важливою є стаття 11 цього Договору, яка визначає право членів польської меншини в Україні та української в Польщі на збереження, вираження та розвиток своєї етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності. Увага з боку держави до цього питання є надзвичайно важливою [4].

Зв'язки з українцями за кордоном, а саме в Польщі здійснювалися відповідно до державної програми "Українська діаспора на період до 2000 року", якою було передбачено сприяння правовому захисту українців, що проживають за межами України, розв'язання проблем їх національно-культурного відродження та залучення їх до процесів державотворення в Україні. Для цього необхідним стало зміцнення двосторонніх міждержавних відносин, де паритетними є умови етнокультурного розвитку національних меншин як в Україні, так і в Польщі [5].

Важливою сферою розвитку двосторонніх контактів у гуманітарній сфері є соціальна робота (у Польщі частіше вживається термін "волонтерство"), до якої залучена переважна більшість молодіжних НУО. Їх члени займаються виховною, соціальною, представницькою,

правовою, національно-патріотичною, культурно-мистецькою, лікувально-оздоровчою, екологічною та громадсько-політичною діяльністю. Законодавчою підставою для такої діяльності в Україні служать закони "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні" та "Про затвердження Національної програми підтримки молоді" [6, с. 12–13].

Україна та Республіка Польща проводили роботу з вирішення питань взаємного визнання та еквівалентності документів про освіту, вчені ступені і наукові звання, виконували порівняльний аналіз змісту навчання, опрацьовували критерії щодо здійснення контролю за шкільними нормами. У травні 2002 р. у Варшаві був підписаний Протокол про тимчасове врегулювання питання взаємного визначення еквівалентності документів про закінчення середніх, середніх спеціальних і вищих навчальних закладів, а також документів про присвоєння вченого ступеня і наукового звання [7, с. 4]. Це стало досить позитивним кроком, особливо для молоді, яка отримала шанс здобувати освіту там, де вважає за потрібне, не наштовхуючись при цьому на будь-які перешкоди з боку державних органів.

Вбачаючи важливість ролі молодого покоління та його формування, Україна та Польща уклали міжурядову Угоду про співробітництво молоді і молодіжні обміни [7, с. 4]. Вони підтримали взаємне вивчення культурної, наукової і економічної спадщини обох суспільств, організацію спільних заходів, які популяризували і поліпшували стан знань молоді про країну-партнера; вільний розвиток молодіжних товариств і організацій національних меншин, українців у Польщі та поляків в Україні та сприяли їх зв'язкам з країною-партнером [7, с. 4].

Представники тринадцяти політичних та громадських молодіжних організацій з Польщі та України 13 вересня 2005 р. у Сопоті (Польща) підписали Декларацію про утворення Україно-Польського Форуму молодіжної співпраці. Головним завданням Форуму стало сприяння втіленню науково-дослідних проектів молодих людей, які мають на меті поглиблення українсько-польських відносин та покриття частини видатків, пов'язаних з обміном організованими групами молоді з України та Польщі. Тому, згідно з правовими нормами України та Польщі, Форум гарантував вплив відповідних державних органів на осіб, що відповідали за координацію та виділення коштів з державного бюджету.

За перший рік існування Форум організував чотири конференції: дві у 2004 р. – у Гданську та Києві та дві в 2005 р. – у Казімежі Дольному та Гданську. Було здобуто фінансування на проведення ще трьох зустрічей: у Любліні та Гданську. З метою зміцнення організаційної структури Форуму організатори польсько-української зустрічі молодих

політиків у Гданську вийшли з пропозицією утворення Україно-польської ради молоді, завданням якої стала координація поточної діяльності цілої організації, а саме – контактів з державними органами, пошуку джерел фінансування та проведення зустрічей молоді. Діяльність такого роду організацій, із залученням активної молоді до розширення співробітництва та побудови нових політичних відносин між країнами, виводить міждержавні стосунки на якісно новий рівень.

З 2000 до 2005 рр. на договірну основу перевели контакти з українськими інститутами та університетами Вища інженерна школа м.Кошалін, Опольський університет, Вроцлавська політехніка, Ченстоховська вища педагогічна школа, Білостоцька політехніка, Люблінський університет ім. М.Кюрі-Скłodовської, Вища школа управління в Жешуві, Ягелонський університет в Кракові, Педагогічний інститут ім. Яна Кохановського в Кельце, Академія національної оборони у Варшаві та багато інших польських вишів [8].

Для реалізації на практиці культурного співробітництва між регіонами, адміністративно-територіальними одиницями та містами України і Республіки Польща було підписано Угоди про співпрацю Києва та Кракова як споріднених міст та про дружбу і співробітництво між Києвом та Варшавою (2001 р.).

Для розвитку співробітництва неурядових організацій у червні 2005 р. було створене громадське об'єднання Україно-Польський (Польсько-Український) Форум. Це організація політиків, інтелектуалів та бізнесменів, діяльність якої спрямована на виконання теоретичних та практичних функцій. До її складу увійшли чотири комісії: політична, економічна, комісія з гуманітарних програм та комісія з регіонального співробітництва. Форум включав у себе дві окремі організації з українського та польського боку, які не мають загального керівного органу, а тільки регулярно проводили свої зустрічі та обговорювали певні питання [9, с. 3].

Створення Консультативного комітету президентів України та Польщі стало безпрецедентним кроком на шляху до співробітництва між двома країнами [10, с. 4]. До завдань комітету належить підготовка аналізу та пропозицій щодо питань в стосунках між Польщею та Україною, проблем Центральної і Східної Європи та міжнародної політики. Відповідно до цього сторони обмінювалися поглядами та інформацією щодо засобів розвитку добросусідської співпраці та підготовки відповідних пропозицій для президентів двох держав. Свої засідання комітет проводив двічі на рік переважно в Києві, Варшаві, Львові та Одесі.

Комітет сприяв реалізації досягнутих між президентами домовленостей з поглиблення дружніх стосунків між країнами, інформував

президентів про реалізацію українсько-польських домовленостей, здійснював консультації в галузі багатосторонніх та регіональних контактів та окреслював напрями співпраці на міжнародній арені. Одним з основних питань у діяльності комітету було стимулювання розвитку політичної, економічної, наукової, культурної, освітньої співпраці, організованих під егідою президентів конференцій, зустрічей, покликаних сприяти зближенню наших культур.

Важливим кроком на шляху зміцнення двосторонніх відносин став державний візит до Республіки Польща Президента України Л.Д.Кучми в червні 2000 р., підсумком якого стала двостороння констатація поступового, планомірного виходу українсько-польських відносин на рівень стратегічного партнерства. Президенти обох держав підкреслили, що важливим фактором українсько-польського зближення є розширення міжлюдських контактів, та наголосили, що існування незалежної України сприяє утвердженню незалежної Польщі, так само як існування незалежної Польщі сприяє утвердженню незалежної України.

Основним результатом візиту Президента Республіки Польща А.Квасневського в Україну у травні 2000 р. стало закріплення принципу стратегічного партнерства між двома державами та підписання Спільної заяви "До порозуміння і єднання". У цій заяві обидва президенти висловили спільне прагнення до остаточного "подолання складної спадщини" [11, с. 5], підкреслили, що шлях до дружби і єднання полягає через правду та взаєморозуміння, тому необхідно, пам'ятаючи про минуле, думати про майбутнє.

Однією з найделікатніших тем у двосторонніх відносинах є справа вшанування пам'яті жертв польсько-українського конфлікту. Польща вважає своїм правом та обов'язком щодо загиблих поляків добиватися, щоб їхні цвинтарі і могили на території України були пошановані та знаходилися у належному стані. Таке саме право мають українці щодо своїх цвинтарів та могил у Польщі. Щодо цього питання досить довго точилася дискусія, українська і польська сторона протягом багатьох років не могли знайти спільного консенсусу. Але обидві сторони розуміли, що вшанування місць пам'яті і шанобливе ставлення до могил своїх сусідів є свідченням переосмислення спільної історії, яка мала й трагічні сторінки. Сьогодні можна з упевненістю говорити про кардинальні зрушення в свідомості обох суспільств щодо шанобливого ставлення до місць поховань. У 2007 р. було завершено спільне будівництво у Львові меморіалу польським військовим на Личаківському цвинтарі, завершена підготовка до відкриття українського меморіалу в с.Павлокома Підкарпатського воеводства, тобто проблеми, які не могли знайти вирішення роками, нині розблоковано [12, с. 4].

Сторони погодилися надавати необхідну інформацію щодо вимог відповідних законодавчих та нормативно-правових актів своєї дер-

жави, інформувати про виникнення труднощів у реалізації Угоди та проводити спільні робочі наради, на яких підбиватимуться підсумки співпраці за минулий рік та уточнюватиметься план подальшої роботи.

Питання військових поховань у Західній Україні є складною темою. Багато суперечок точилося навколо військових поховань у Львові, де на Личаківському цвинтарі у польському військовому мемореалі поховані учасники боїв українсько-польської війни 1918–1919 рр. та польсько-радянської війни 1920 р.

Глави обох держав всіляко сприяли знаходженню компромісу в суперчливих питаннях.

Відвідання президентами могил польських воїнів та січових стрільців у Львові демонструвало обопільне прагнення до примирення і порозуміння, завершення тривалого та напруженого діалогу. Велике значення надавалося створенню належних умов для впорядкування поховань жертв воєн та політичних репресій. У червні 2000 р. Президент України Л.Кучма був присутній на церемонії відкриття пам'ятника полеглим воїнам Української Народної Республіки на Вольському цвинтарі у Варшаві. Президент Республіки Польща А.Кваснєвський під час робочого візиту у вересні 1999 р. взяв участь у покладанні квітів у Лісопарковій зоні м.Харкова, де здійснювалися роботи із спорудження пам'ятника українським та польським жертвам репресій [13, с. 15].

На початку вересня 2000 р. в м.Кракові (Польща) було урочисто відкрито пам'ятник воїнам УНР на Раковицькому цвинтарі. На честь воїнів поставлено гранітну стелу заввишки два метри з хрестом. На пам'ятнику розміщено дві гранітні плити з написами українською та польською мовами: "Пам'яті спочиваючих тут українців – вояків, офіцерів і цивільних осіб, які померли в 1919–1921 роках у таборі №1 для полонених та інтернованих у Кракові – Домб'ю. Померли, щоб постала вільна Україна. Краків'яни, 2000 рік" [14, с. 3].

У церемонії взяли участь прем'єр-міністри обох держав, представники міської влади та української громади Кракова, а також православної, католицької та греко-католицької церков, які відправили панахиду. Усе це є свідченням про прагнення сторін до подальшого поглиблення співробітництва. Хоч це не вирішило проблему, бо таких кладовищ на території Польщі знаходиться близько двадцяти, все ж проведення відповідних заходів слугувало прикладом та стимулом до наступних дій у цьому напрямі.

У 2000–2001 рр. було підписано чотири документи, які стосуються освітньо-наукової співпраці, зокрема, Угоду між Урядом України та Урядом Республіки Польща про науково-технічне співробітництво (2000 р.), Угоду між Урядом України та Урядом Республіки Польща

про співробітництво в галузі культури, науки і освіти (20 травня 2000 р.), Угоду про співробітництво між Міністерством освіти і науки України і Міністерством національної освіти Республіки Польща (2 липня 2001 р.) [15].

У цих домовленостях пріоритети двостороннього партнерства у галузі освіти і науки було конкретизовано. Аналіз цих документів дозволяє виділити основні форми співпраці, які практикували на початку ХХІ ст. науковці та освітяни двох країн, а саме:

- обмін науковою інформацією та науковою продукцією;
- навчально-наукове співробітництво, у тому числі розробка методичних рекомендацій, проведення занять зі студентами, прийом заліків та екзаменів у вишах країни-партнера;
- проведення спільних досліджень у різних галузях науки, спільних конференцій, симпозіумів, семінарів;
- організація практик і стажувань іноземних викладачів, вчителів, студентів та учнів загальноосвітніх шкіл;
- публікації статей закордонних колег у відповідних фахових виданнях, видання перекладних монографій та наукових збірників;
- сприяння освіті національних меншин: польської в Україні та української в Польщі.

Координацію міжнародних науково-освітніх зв'язків України здійснює кілька державних установ та відомств. До їх числа входять, насамперед, Міносвіти та МЗС, які налагодили взаємний обмін інформацією такого роду. З 2001 р. вони узгоджують свою діяльність і з Національною Академією наук України (НАН України), котра раніше працювала автономно. До такої інформаційної діяльності залучені також Міністерство культури і мистецтв України. Все це надає українсько-польським відносинам у гуманітарній сфері цілісності, системності, сталої періодичності, юридично-правової забезпеченості.

У цьому світлі варто розглянути правовий статус НАН України в міжнародному науковому обміні та співробітництві 2000–2005 рр. Основу безпосередніх зв'язків між українською і польською академіями було закладено у 1991 р. 25 лютого 1991 р., під час візиту української делегації на чолі з президентом АН УРСР академіком Б.Є.Патоном до Польщі, було підписано Угоду про співробітництво між АН УРСР та Польською АН (ПАН) [16, с. 156].

3 січня 2002 р., згідно з Указом Президента України "Про забезпечення діяльності та розвитку НАН України", вона стала вищою науковою установою держави із статусом самоврядної організації. Новий статут організації, затверджений загальними зборами, відкрив можливість самостійно вирішувати питання зв'язків із усіма партнерами, в тому числі зарубіжними, що становлять інтерес для

наукової діяльності академії. Вже на поч. ХХІ ст. НАН України встановила тісні контакти з понад 50 міжнародними урядовими та неурядовими організаціями, фондами, а з 2003 р. включилася у виконання найпотужнішої з програм науково-освітнього партнерства, в рамках якої до кінця 2005 р. здійснено 96 проектів з участю 178 зарубіжних університетів, у тому числі кілька десятків польських [14].

Для збереження усталених і розвитку нових творчих зв'язків українські і польські вчені стали учасниками Угоди про Федерацію інститутів Центрально-Східної Європи – мережі неурядових інституцій, що виникли в пострадянських державах з метою вивчення проблем історії та сучасності регіону, підписаної 20 жовтня 2002 р. у м.Любліні. Там же знаходиться Секретаріат Федерації, де головує професор Є.Ключовський. Український інститут Центрально-Східної Європи (у Львові та Києві) очолює академік Я.Ісаєвич, директор Інституту українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України [17, с. 253–254].

Одним із перших вагомих результатів об'єднаних зусиль вчених-істориків, політологів, правознавців двох сусідніх держав стало проведення міжнародної наукової конференції "Польща – Україна: історична спадщина і суспільна свідомість" 22 листопада 2003 р. Виданий на її основі однойменний збірник праць був також переломною подією, оскільки вперше включав дослідження українською і польською мовами, написані вченими обох країн. Відзначимо, що таких двотомних збірників, які б охоплювали всі головні етапи польсько-українських взаємин, раніше не було [1, с. 18–21].

Значну роботу з організації українсько-польських міждержавних зв'язків у галузі науки та технологій здійснюють міжурядові комісії, створені згідно з Типовим положенням, затвердженим 11 лютого 2003 р. постановою Кабінету Міністрів України. Вони є постійно діючим органом, що представляє Уряд України в його стосунках із урядами інших країн; забезпечує виконання зобов'язань Уряду, які випливають із чинних міжнародних угод. Домовленості про утворення відповідної українсько-польської комісії було досягнуто 30 листопада – 2 грудня 2004 р., у ході візиту до Польщі делегації українських парламентаріїв [8].

Поява цієї інституції стала правовим прецедентом для формування ряду спільних комісій і, зокрема, Українсько-польського/Польсько-українського форуму [1, с. 111], у межах якого забезпечується діалог між науковими і культурно-освітніми елітами, представниками неурядових організацій як носіями ідей модернізації суспільства на загальноєвропейських засадах. Форум, серед іншого, висунув ідею створення Українсько-польського університету. У цьому контексті варто назвати й Українсько-Польську комісію експертів з удосконалення

змісту підручників з історії та географії, завданням якої є дбати про історичну правду та правильне тлумачення реалій держави-партнера шляхом добору відповідних фактів, вилучення фальшивих думок і шкідливих стереотипів. Комісія формулює рекомендації для Міністерства освіти обох країн щодо змісту шкільних підручників [1, с. 90–95]. Діяльність таких інституцій слід розглядати, насамперед, як ще одну спробу звести місток взаємоповаги та порозуміння між двома сусідніми народами.

Таким чином, українсько-польська наукова співпраця у 2000–2005 рр. розвивалася як невід’ємна частина на закріплення культурних відносин Польщі та України, організаційного і правового поля, в рамках якого забезпечувалась дієвість і традиційних і нових форм співробітництва. Це стало можливим, як показано вище, завдяки запровадженню широкомасштабної договірної практики, а також максимальному полегшенню процедури встановлення зв’язків між окремими науково-дослідними установами та організаціями двох країн, заохоченню особистої ініціативи вчених при координації і підтримці (фінансовій) їхніх зусиль з боку держави.

На цих же принципах будувалися українсько-польські взаємини у площині освіти, яка, по суті, є базовим елементом науки і сферою практичної реалізації її досягнень. Так, підбиття перших підсумків наукового обміну стало можливим, на нашу думку, лише з початком в обох країнах глибоких реформ освіти, спрямованих, насамперед, на загальноосвітню школу. У Польщі їх стали запроваджувати у 1999 р., в Україні – у 2000 р.

Ці, як і багато інших фактів, свідчать, що в цілому розвиток українсько-польських взаємин у сфері культури в 2000–2005 рр. тривав у контексті розбудови нової системи двосторонніх міждержавних відносин. Така система створює необхідні правові умови для гармонійного поєднання національних інтересів кожної країни зі світовими цінностями.

У цьому світлі символічного вигляду набувають зусилля обох сторін, спрямовані на розробку правових норм, які мають забезпечити функціонування дієвих методів співробітництва між учасниками культурних зв’язків усіх рівнів – від урядового до міжособистісного. Базовим елементом цього процесу стало законотворення та проведення кожною з країн внутрішніх реформ у сфері культури, що й забезпечило її функціонування як цілісного механізму в системі українсько-польських міждержавних відносин.

Активно співпрацювала протягом 2000–2005 рр. з польськими колегами Українська асоціація медицини (УАКМ), утворена в Харкові у серпні 1992 р. Ця організація об’єднує 75 науково-дослідних інститутів,

університетів, наукових товариств, лікувальних закладів та підприємств. Більше 950 фахівців є індивідуальними членами УАКМ. Серед них – польські експерти в галузі медичної інформатики та радіоелектроніки [5, с. 4–5].

У березні 2004 р. УАКМ підписала Угоду про співробітництво з Польським Товариством медичної інформатики. Згідно з даним документом, бажаними формами співробітництва визнано: аналіз і обмін досвідом стосовно використання новітніх комп'ютерних технологій у медицині; відповідну підготовку та перепідготовку спеціалістів; створення спільних підприємств для розробки нових діагностичних і експертних медичних систем з допомогою комп'ютерної мережі; доведення нових українських і польських розробок (експериментальних зразків) у галузі медичних комп'ютерних технологій до світового рівня та створення за їх зразком готового комерційного продукту; спільну видавничу діяльність (наукових книг, підручників, журналу "Медінформатика і комп'ютеризація охорони здоров'я"); маркетингові дослідження та послуги; дистриб'юторська і ремаркетингова діяльність на ринку обох країн; проведення тематичних симпозіумів, форумів, виставок і конкурсів (ст. 3–10) [2, с. 2].

У 2000–2005 рр. склалась відповідна нормативно-правова база співробітництва між засобами масової інформації (ЗМІ). Польща має розгалужену мережу електронних ЗМІ: 4 загальнопольські (з них – 2 супутникові) та 12 регіональних програм державного телебачення, 4 центральні й 17 регіональних радіостанцій. Ведуть мовлення 126 комерційних телеканалів і 5000 радіостанцій, зареєстровано близько 750 операторів кабельного телебачення. Створено потужну сучасну газетну індустрію [13]. Як бачимо, перспективність такого напрямку співпраці, особливо для України, багатообіцяюча і приваблива.

Міжнародними зв'язками з польського боку найактивніше займається Національна рада з радіомовлення і телебачення (Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji – KRR i T). Вона є одним із засновників форуму європейських рад у справах радіомовлення і телебачення (EPRA) – об'єднання, у рамках якого відбувається обмін досвідом та вирішення спільних проблем. У діяльності цієї організації бере участь і Національна рада з питань телебачення і радіомовлення України, створена за зразком KRR i T.

Маючи намір розвивати співробітництво в галузі телебачення, Україна та Польща домовилися обмінюватися телевізійними та радіо-програмами й іншими матеріалами різних жанрів на комерційній та некомерційній основі. Для цього в 2002 р. було підписано Договір про співробітництво в галузі телебачення між Польським телебаченням та Національною телерадіокомпанією України та Договір про співпрацю

між Польським та Українським радіо. Телевізійні організації погодилися здійснювати спільне виробництво телевізійних програм на основі окремих договорів, обмін журналістами, технічним персоналом та іншими працівниками, відповідно до встановлених норм [11, с. 5]. Трансляція програм для польської та української національних меншин здійснювалася згідно з Угодою про співробітництво між радіо Жешова та радіо Львова з 6 листопада 2002 р. Як постійні програми транслиювалися: в м.Кошаліні (Польща) "Український журнал" (двічі на місяць), в м.Щецині (Польща) "Публіцистичний журнал" (раз на місяць), в м.Ольштині "Журнал" українською мовою (раз на місяць), в м.Бялистоку – "Українська думка" (щотижня).

Однією з перешкод на шляху до примирення і єднання двох народів є наявність негативних стереотипів та упередженості, деколи і ворожих настроїв, сформованих на основі конфліктів і драматичних подій у їх спільній історії. Створення нового образу українця не в змозі перекрити вже установлений.

Однією з гарантій рівноправного конструктивного двостороннього діалогу є створення умов для співробітництва між Україною та Польщею, співпраця і партнерські стосунки на основі позитивних традицій співіснування двох народів, де особлива увага має бути приділена розвитку добросусідських відносин серед пересічних громадян двох країн.

Поглиблений аналіз культурно-освітніх відносин України та Польщі, правової бази і форм співробітництва в гуманітарній сфері свідчить, що протягом 2000–2005 рр. склалися необхідні умови для розширення діалогу, спрямованого на розбудову громадянського суспільства в обох державах. Однак зростання кількості та інтенсивності освітньо-наукових зв'язків не повинно розглядатися як самоціль. Розвиток даного виду співпраці – невід'ємний елемент концепції українсько-польського стратегічного партнерства. Його основною метою виступає закріплення присутності обох держав у Європі, а відтак – у європейському освітньо-інформаційному просторі, де вони виступають рекламними промоутерами одна для одної.

Таким чином, органи державної влади України та Польщі покликані виконувати роль координаторів та організаторів взаємин у науково-освітній сфері між своїми народами. Практична ж реалізація двосторонніх зв'язків повинна здійснюватись за підтримки уряду, силами зацікавлених установ, організацій, окремих громадян. При цьому нарощування темпів економічних реформ дозволить створити міцний фундамент співробітництва і уникнути фінансових проблем при організації різноманітних культурно-освітніх заходів, фестивалів, наукових форумів, турпоїздок та інших видів співпраці.

Запорукою ефективності українсько-польських контактів у майбутньому є також подолання навізаєм негативних етнічних стереотипів. На нашу думку, одним із важливих шляхів їх усунення є, між іншим, і корекція усталених уявлень про свій власний народ. У випадку українців йдеться про формування самоповаги і позбавлення від комплексу меншовартості. У випадку поляків – про відмову від зверхності у ставленні до східних сусідів. Досягнути цього можна, зокрема, у ході регулярних двосторонніх консультацій, намічених численними попередніми домовленостями (договорами, угодами, планами та ін.), і спрямованих на розв'язання різних аспектів даної проблеми.

Щодо конкретних напрямів наукової, освітньої та культурної співпраці, розвиток яких є перспективним для України та Польщі, то до них, на нашу думку, належать: завершення формування необхідної договірно-правової бази міждержавних культурних взаємин; підвищення уваги до можливостей розширення регіонального співробітництва на рівнях областей – воєводство, район – повіт, сільська рада – гміна тощо; відродження та посилення контактів між містами-побратимами; перетворення української та польської діаспори на повноправного суб'єкта міжнародної культурної дипломатії; співпраця з представниками зарубіжних інформаційних агенцій та працівниками дипломатичного корпусу з приводу обміну новинами про події в Україні та Польщі; систематизація взаємовигідної, у тому числі й на бізнес-основі, гастрольної, фестивальної, виставкової діяльності українських і польських митців; сприяння регулярному обміну досвідом між ученими в рамках дво- та багатосторонніх наукових конференцій, симпозіумів, дослідницьких проектів; налагодження систематичних поїздок молоді до України та Польщі з метою навчання, підвищення кваліфікації, участі в туристських програмах на спортивних змаганнях, оздоровчій роботі.

Про досяжність такої перспективи свідчить постійно демонстроване сторонами взаємне прагнення до порозуміння і співробітництва, а конкретним проявом цього є поступове розширення договірно-правової бази і приведення її у відповідність до європейських і кращих світових зразків.

Отже, за період з 2000 до 2005 рр. в цілому сформувалася політико-правова база для сприятливого культурно-наукового співробітництва між Україною та Польщею. Українсько-польські зв'язки в галузі культури розвивалися в руслі політичних відносин між двома країнами, що склалися на сучасному етапі. Результатом цих відносин стало перетворення Польщі на стратегічного партнера України. Однак це стало можливим переважно завдяки постійній та наполегливій політиці зближення двох президентів – Л.Кучми та О.Квасневського.

На знак визнання великої роботи, яка здійснювалася для розширення українсько-польських взаємозв'язків та інтеграції в європейські й трансатлантичні структури, на підтвердження бажання розширювати співпрацю своїх країн в усіх напрямках діяльності глави держав обмінялися вищими нагородами – орденом Ярослава Мудрого та Орденом Білого Орла.

Хоча політика обох країн сприяла розширенню та поглибленню культурних відносин, цілком зрозумілим є той факт, що міждержавні відносини не можуть триматися лише на добрих політичних стосунках. Для поглиблення співробітництва між Україною та Польщею необхідна більш активна участь представників різних закладів, установ, організацій, творчих спілок, громадських об'єднань та груп населення двох держав у розвитку двосторонніх контактів, особливо у галузі культури.

Література

1. Кирилич В. П. Проблема задоволення духовних потреб українців у Польщі / В. П. Кирилич // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2000. – Вип. 23, ч. 1.

2. Архів подій 2001 [Електронний ресурс] // Польський Інститут в Києві. – Режим доступу:
<http://www.polinst.kiev.ua/ua/podii2/archive.htm?year=2005&id>. – Назва з екрана.

3. Kwasniewski A. Polska polityka wschodnia / A. Kwasniewski // Polska polityka wschodnia : materialy konferencji zorganizowanej w dniach 28–29 pazdziernika 2005 roku we Wroclawiu. – Wroclaw : Kolegium Europy Wschodniej, 2005. – S. 13–15.

4. Україна. Договори. Зібрання чинних міжнародних договорів України. Офіційне видання / М-во закордонних справ України ; гол. ред. А. М. Зленко. – К. : Видавничий дім "Інюре", 2002.

Т. 2. – Кн. 1. – 2002. – 657 с.

5. Про національні меншини в Україні : Закон України, прийнятий Верховною Радою 25 червня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 36. – С. 1187–1189.

6. Дмитренко Н. В. Україні забродив Рік Польщі / Н. Дмитренко // Україна Молода. – 2004. – № 16.

7. Інформаційно-довідковий матеріал про стан і перспективи розвитку співпраці в галузі освіти і науки між Україною і Республікою Польща [Електронний ресурс] // Комітет з питань науки і освіти. – Режим доступу:

<http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/printable/article.jsessionond=48DE8DCE41DBCFFA9AD985173CFFD>

7DD?art_id=45823. – Назва з екрана.

8. Єременко Т. І. Польська меншина в Україні в 20–30-і рр. XX століття / Т. І. Єременко. – К. : Ін-т історії України НАНУ, 1994. – 74 с.

9. Виставка сучасних київських художників "Єднає нас мистецтво" [Електронний ресурс] // Культурно-інформаційний центр при Посольстві України в РП. – 4.09.2009. – Режим доступу:

<http://www.mfa.gov.ua/poland/ua/news/detail/28431.htm>. – Назва з екрана.

10. Все про освітні, наукові, культурні стипендіїні програми та стажування в Республіці Польща [Електронний ресурс] // Польсько-освітній фонд Перспективи. – Режим доступу:

<http://www.stypendyst.pl/login.php>. – Назва з екрана.

11. Декламаторський конкурс української поезії в м. Щецині [Електронний ресурс] // Культурно-інформаційний центр при Посольстві України в РП. – Режим доступу:

<http://www.mfa.gov.ua/poland/ua/news/detail/22734.htm>. – Назва з екрана.

12. Виставка про Голодомор у Познані [Електронний ресурс] // Культурно-інформаційний центр при Посольстві України в РП. – 13.05.2008. – Режим доступу:

<http://www.mfa.gov.ua/poland/ua/news/detail/12797.htm>. – Назва з екрана.

13. Декларація до злагоди і єднання від 21 травня 1997 року [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу:

http://zakon.rada.gov.ua/cgi_bin/laws/main.chi?nreg=616_151. – Назва з екрана.

14. Декларація міністрів закордонних справ України та Польщі про принципи формування українсько-польського партнерства від 13 березня 1994 року [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу:

http://zakon.rada.gov.ua/cgi_bin/laws/main.chi?nreg=616_241. – Назва з екрана.

15. Україна на міжнародній арені : зб. документів і матеріалів (1991–1995 рр.) : у 2 кн. / упоряд. В. В. Будяков та ін. ; МЗС Укр. – К. : Юрінком Інтер, 1998.

16. Україна на міжнародній арені : зб. документів і матеріалів. 1991–1995 рр. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 265 с.

17. Афанасьєв І. Ю. Польсько-українські відносини у 1991–1999 рр.: спроба узагальнення / І. Ю. Афанасьєв // Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка : зб. наукових праць. – Львів : ЛНУ ім. Франка, 2001. – Вип. 4. – С. 295–301.